

Советна А. В.,кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету**Лісун О. В.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Черкаського державного технологічного університету

ЕВФЕМІЗМИ В ЗАСОБАХ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено структурно-семантичному аналізу та дослідженню функціональних особливостей евфемізмів української та англійської мов у засобах масової інформації. Спираючись на класифікацію В.Б. Великородої та В.П. Москвіна, було виокремлено способи створення евфемізмів, а саме такі, як мейозис, антономазія, літота, запозичення іншомовних слів, генералізація, метонімія. Використовувались емпіричні методи: метод відбору, спостереження, порівняння, лінгвістичні методи: семантичний аналіз, контекстний аналіз. Проведене дослідження, яке ґрунтувалось на вивченні 90 евфемізмів, продемонструвало, що майже 40% досліджуваного матеріалу було створено за допомогою мейозису, найменш поширеною групою виявилась група евфемізмів, створена за допомогою генералізації. На другому місці метонімія, в основі якої лежить семантичний зсув, що сприяє використанню саме цього прийому для створення евфемізмів. На третьому місці за частотою вживання знаходяться слова іншомовного походження, частіше їх використовують в українських ЗМІ. На четвертому місці – антономазія, такі евфемізми вживаються однаково як в українських, так і англійських ЗМІ. Тематична класифікація є досить обширною до неї входять такі сфери:

– **людина та її сприйняття:** анатомія та фізіологія людини, хвороби, смерть, статеве життя, сімейні відношення, зовнішність людини, вік, пороки.

– **устрій суспільства і відношення всередині нього:** расова, культурна, релігійна дискримінація, евфемізми, які замінюють табу в релігії та культурі, робота та робоче середовище, явища соціального характеру, сфера економіки.

– **влада і політика:** діяльність органів влади, політика і дипломатія. В українських ЗМІ наразі за тематикою більш схиляються до влади і політики, в англійських ЗМІ тенденція дещо відрізняється, в англійських ЗМІ частіше евфемізації підлягають теми устрою суспільства та відношення всередині нього.

Серед функцій евфемізмів було відзначено такі, як вуалітивна, кооперуюча, риторична, превентивна, елевативна, конспіративна, дистортивна. Було виявлено, що вуалітивна функція евфемізми виконують найчастіше, причому як в українських, так і англійських медіа.

Ключові слова: евфемізм, антономазія, генералізація, мейозис, запозичення іншомовних слів.

Постановка проблеми. У сучасному суспільстві тема толерантності є ключовою, тому в українських та англійських ЗМІ спостерігається тенденція використання лексичних одиниць замість тих, які утискають людські права, є нетактовні щодо

расової чи статевої приналежності, зовнішнього вигляду, соціального статусу і так далі.

Евфемія в медійному дискурсі постає як законодавець моральної моди. Журналісти вдаються до використання евфемізмів, щоб виробити у своїй аудиторії ліберальне ставлення до того чи іншого явища, створити певний образ, насамперед позитивний, обговорюваної події або явища. Слід зазначити, що використання евфемії як засобу мовного впливу вкрай актуально як для українськомовної, так і англійськомовної преси.

Актуальність теми зумовлена тим, що евфемізми української та англійської мов, які функціонують у інформаційному просторі, у зв'язку з гуманним ставленням суспільства все частіше стають предметом дослідження науковців.

Мета роботи – дослідити поняття «евфемізм» та «дискурс» та здійснити ґрунтовний аналіз функціонування евфемізмів у сучасних ЗМІ.

Серед завдань роботи головними є:

- уточнити поняття «евфемізм»;
- на основі створених раніше класифікацій створити власну класифікацію евфемізмів (структурно-семантичну);
- виконати структурно-семантичний аналіз та дослідити функціональні особливості евфемізмів.

Евфемізми досліджувалися в роботах багатьох вітчизняних та зарубіжних мовознавців (В.Б. Великорода, І.В. Гальперін, В.І. Заботкіна, О.О. Селіванова, Л.П. Крисін, Б.А. Ларін, А.М. Кацев, В.П. Москвін). Серед зарубіжних лінгвістів аналізом евфемізмів займалися К. Алан, К. Баррідж, Дж. С. Німан, К. Дж. Сільвер.

Вивчення евфемізмів у ЗМІ є достатньо актуальною темою, під час відбору матеріалу були використані популярні шоу на відеоплатформі YouTube та телевізійні шоу, також було взято матеріал з онлайн-видань. На основі відібраного матеріалу було виявлено основні способи утворення евфемізмів та створено структурно-семантичну класифікацію.

У статті ми зверталися до класифікації евфемізмів В.Б. Великородої та В.П. Москвіна і виділили декілька способів створення евфемізмів.

Перший з них це **мейозис**, наприклад, у інтерв'ю з Аліною Паш Анатоліч запитують:

- Був крім slipknot і такий хейт, не дуже приємний? (5).

Поєднання *не дуже приємний* використано замість *злісний, поганій, гідкий*. Часто використовується у створенні інших евфемізмів модель не + прислівник, наприклад:

У формажорних ситуаціях я не еталонний водій (9).

В мене було не дуже позитивне ставлення (10).

Так, у Китаї ми заробляли не дуже багато (5).

В інтерв'ю з поп-гуртом "Kazka" Анатоліч використав евфемізм, щоб описати зовнішній вигляд вокалістки.

- Я тоді зрозумів, що це дуже круто: поп група, в якій є така мейн таїп вокалістка...

- З нестандартними параметрами.

- З нестандартними параметрами і мені це дуже сподобалася і я сказав, що я з ними (7).

Найчисленніша група евфемізмів – це ті, що приховують фізичні недоліки. В суспільстві тема зовнішнього вигляду не є забороненою, але за етикетом прийнято не акцентувати увагу на надмірній вазі або поганій зовнішності, інтерв'юер використав вираз «нестандартні параметри» замість товста, пухка, «пишні форми».

Спочатку він хотів зробити бенд з дівчат, там, де всі будуть з пишними формами (7).

У прикладі використано лексему дивний, щоб пом'якшити негативний ефект, зрозуміло, що малося на увазі щось непристойне.

- Що найдивніше тобі прислали в інстаграмі? Ну, наприклад, якесь дивне повідомлення, дивна пропозиція, щось таке (6).

У наступному прикладі також використали лексему дивний, але в цьому контексті дивний означав, що на вечірці були наркотики, алкоголь та інші заборонені речі.

Всі творчі люди з'їхалися в Одесу, і в нас була дуже дивна тусовка (7).

В англомовному прикладі мейзису використали цілий вираз:

- It didn't seem like your life was going well you know school and you got in with kind of the wrong crowd. (19).

It didn't seem like your life was going well (здавалося, що твоє життя складається не дуже добре), а насправді ситуація була набагато гіршою.

У шоу "#@!?!\$0 з Майклом Шуром описовим зворотом замаскували слово покалічити, щоб не викликати негативних емоцій до невинної тварини.

Хтось жартував, а хтось обурювався, адже вепр може наробити людям шкоди (13).

Продовжуючи тему пом'якшення, в наступному реченні замість слова кабан чи вепр ведучий використав слово кабанчик, отже, згідно з класифікацією В.Б. Великогородної було використано літоту.

У типовому українському місті ви швидше зіткнетесь з місцевими биками, ніж з переляканим кабанчиком (13).

У шоу «Ще з Максимом Шербиною» він розповідає про погрози, які можуть перейти у більш серйозні дії, не тільки словесні погрози, але й дії які можуть зашкодити здоров'ю та життю людині.

А потім ці погрози перейдуть на більш конкретний рівень і вам доведеться переховуватись. Як Роману Ратушному, активісту, який захищає Протасів яр (14).

Він використав вираз конкретний рівень замість лексем, які несуть в собі негативну конотацію, зокрема, переслідування, побиття, шантаж, вбивство.

"It's really, really complicated and somewhat controversial where the pro-choice movement lost", – said Johanna Schoen,

a professor at Rutgers University who has studied the history of abortion (17).

Евфемізм "the pro-choice" використовується для позначення суперечливого питання "the abortion", яке є табуованою темою, таким чином автор використовує поданий вираз з метою уникнення прямої номінації та протиріч і суперечок у суспільстві. Антонімом цього виразу є "pro-life".

Інший спосіб утворення евфемізмів це **запозичення іншомовних слів**, в нашому випадку це англійські лексеми.

У інтерв'ю з Яніною Соколовою вона використовує слово челендж (challenge).

Але, ще років п'ять тому я не могла навіть уявити, що зі мною таке буде, і цей челендж, який стався минулий рік, був не з легких (10).

На українську мову можна перекласти челендж як виклик самому собі, подолання труднощів, зусилля над собою. В контексті вибраного уривку ми розуміємо, що під словом челендж мається на увазі випробування, тобто захворювання на рак і заходи, з якими стикалась Яніна, щоб побороти цю хворобу.

Про хейт, хейту було багато, haters gonna hate, це зрозуміла історія (5).

Хейт (hate) – запозичена лексема знову ж таки з англійської мови, перекладається як ненавидіти, ненависть. Англійський заміник звучить не так різко і має не таке негативне забарвлення, як в українській мові, останнім часом у соцмережах частіше можна зустріти слово хейтери, ніж ненависники, тобто слово приживається і стає неологізмом.

У якийсь момент я була дранк, конкретно дранк, і ми сіли говорити і от так ляляли 3-4 години (5).

Drunk – п'яний, автор висловлювання хотів сказати, що був у певному стані, не дуже доброму. Як ми бачимо, носіям української мови семантика цих лексем малозрозуміла, саме тому їх можна використовувати в евфемістичній функції.

У новому дослідженні, опублікованому у Annals of Human Biology, зазначається, що причиною появи цієї особливості є ніщо інше, як два століття інбридингу (12).

Згідно з тлумачним словником сучасної української мови інбридинг – це схрещування або шлюб між особинами, що є між собою близькими родичами [4, с. 494]. Тому замість виразу секс з близькими родичами використали визначення інбридинг.

Наступний спосіб створення – **антономазія**. Антономазія є зручним способом вуалитивності та уникнення небажаної конотації, однак спільність носія власної назви з денотатом, який вона номінує, не завжди яскраво виражена.

Як приклад можна привести вираз швидка настя.

– Ніт, в мене від нього швидка настя (15).

В.П. Москвін виділяє жартівливі евфемізми, які за рахунок іронії, жартівливого характеру пом'якшують негативну конотацію предмету. Евфемізм у наведеному прикладі виконує також і жартівливу функцію, виразом швидка настя замаскували лексему діарея – хвороба, яка є не дуже приємною. Взагалі, звідки з'явився такий вираз, невідомо, і чому використали саме це ім'я – теж.

У прикладі антономазії використали евфемізм: "Donald Trump".

– That was way before he became Donald Trump, wasn't it? You know what I mean. (19).

У випуску Грем Нортон показав фото, де Дональд Трамп

з Хеленою Бонем Картер, і в неї на фото було не дуже щасливе лице, але вона стверджує, що не пам'ятає той момент і взагалі говорить, що це фото зробили до того, як він став «Дональдом Трампом», тобто малює на увазі його секс скандаліє. Отже, шляхом антономазії трішки знизили негативний денотат.

Ось, наприклад, мультфільм «Дамбо» 1941 року. Там є зграя ворон, такий собі джаз-бенд з ледацюг, який очолює Джим Кроу (14).

Джим Кроу – так в американській культурі називали неосвічених бідних представників темношкірого населення.

За те, що він просто стрімив протести проти незаконної забудови Літнього театру в Одесі, йому шили організацію масових заворушень. Хоча де Стерненко, а де Біллі Мілліган (14).

У цьому контексті використали антономазію задля того, щоб порівняти серйозність злочинів та покарання. Біллі Мілліган, як відомо, був звинуваченим у декількох пограбуваннях та трьох звалтуваннях, але через те, що довели факт його психічного розладу, був направлений на психологічне лікування.

Previous to that, you know just one week before that or two weeks before that, I do a fashion show and I was 45 minutes late and they lebroned me bro (18).

У цьому випадку виконавець Каньє Вест використав антономазію, щоб позначити відношення до нього за 45-хвилинне запізнення.

Жижек (філософ) та Пітерсон (клінічний психолог) провели дебати тривалістю 2 години, дискутували на теми «щастя», «капіталізм» і «марксизм».

– Там одеські Жижек та Пітерсон обговорюють важливі наукові теми (13).

У сюжеті про пана Кравчика (викладач одеського університету) використали евфемізм *Жижек та Пітерсон* у сенсі, що їхні відеоблоги займають по дві-три години, але в них вони несуть повну нісенітницю, зокрема, про рептилоїдів, і що Україна – це польський проект.

Генералізація – це четвертий спосіб створення евфемізмів. З відібраних нами контекстів можна віднести до цієї групи:

– Ситуація, в якій ми є (8).

Під виразом *ситуація в якій ми є* мається на увазі війна, яка ведеться на Сході України, та те, що коїться у Верховній Раді. Лексевою *ситуація* узагальнили стан, в якому перебуває країна, і не акцентували увагу на негативних речах, не дали такого різкого значення.

Наступний приклад *заходи*.

– Але я не хочу про це говорити, тому що лікарі мене запевняють, що ці заходи, які ми зробили, це все принесе результати, на даний момент аналізи показують, що я здорова (10).

Під «заходами» мається на увазі лікування, а саме променеві терапії, хіміотерапії та величезна кількість ліків. Таким чином, взяли загалом все лікування та прибрали взагалі негативне значення, вжили нейтральну лексему «заходи».

Метонімія є п'ятим способом створення евфемізмів. Наприклад, *гуляща* (замість *розпутниці* – *шльондри*)

– Босорканя це дівчина, яка....гуляща? (5)

Тобто дівчина з низькою соціальною відповідальністю. Анатоліч не хотів показатись грубим і дібрав таке слово – з низьким негативним відтінком.

Другий приклад: *«тут тільки небо вирішує»*

Це історія, яка не може просто так початись і просто так завершитися, воно має передісторію і далі безумовно можливе

продовження, тут тільки небо вирішує, чи буде якийсь в тебе рецидив, чи не буде... (10).

У поданому контексті мається на увазі Бог, але щоб уникнути конкретизації, який саме, використали вираз, який близький за значенням до божественного.

У програмі Романа Скрипіна «16+» він вживає фразу: *Це як Ноєв ковчег, тільки без людей*. В поданому прикладі ця фраза вживається у сенсі, що в партії одні тварини, адже всім відома крилата фраза *кожній тварі по парі*, тобто в біблій йшлося про те, щоб Ной взяв на ковчег кожного виду тварини по парі.

Ви розумієте, що ви цю всю партію, ну...це ніби, це як ноєв ковчег тільки без людей... (16).

У наступному прикладі секс був замаскований евфемізмом *плотські втіхи* (Плотський, заст. Тілесний, почуттєвий; земний) [4, с. 985].

Вираз *плотські втіхи* означає щось, що задовольняє тілесні якісь потреби, в нашому випадку сексуальні. Оскільки цей вираз вже є застарілим, він не має такого яскравого вульгарного відтінку.

– Ну так, працював просто в мусульманській країні, де просто до плотських втіх доступу немає (16).

Ми проаналізували 90 евфемізмів і дійшли висновку, що:

1. Більшість евфемізмів створюються за допомогою мейозису – 34 прикладів (37%).
2. Метонімія на другому місці – 22 контексти (24%)
3. Слова іншомовного походження використовуються досить часто в українських ЗМІ – 15 контекстів (16%).
4. Антономазія використовується однаково в українських мас медіа і в англійських – 10 прикладів (11%)
5. Генералізація вживалася тільки в 9 контекстах, і цей спосіб створення евфемізмів є не дуже поширеним (10%)

Література:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
2. Великорода В.Б. Механізми поповнення евфемістичної лексики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова* 2009. № 4. С. 212–217.
3. Великорода В.Б. Семантичні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів в англійській мові : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2007. 232 с.
4. Стасюк О.С. Соціолінгвальні та функціонально-прагматичні характеристики евфемізмів і дисфемізмів у парламентській комунікації ФРН та Швеції : автореф. дис. ... канд. філол. наук ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2012. 19 с.
5. Інтерв'ю з Аліною Паш URL: https://www.youtube.com/watch?v=1et0Qw_aYAU&t=1676s.
6. Інтерв'ю з Alyona Alyona URL: <https://www.youtube.com/watch?v=JicCIff9Bzk&t=311s3609s>.
7. Інтерв'ю з гуртом “Kazka” URL: <https://www.youtube.com/watch?v=R316McNQTuM&t=99s>.
8. Інтерв'ю з Романом Вінтонівом skrypin.ua URL: <https://www.youtube.com/watch?v=Tu6yUfyVJQk>.
9. Інтерв'ю з С.Д. Притулою URL: <https://www.youtube.com/watch?v=3fE0Uz417W4&t=3609s>.
10. Інтерв'ю з Я.М. Соколовою URL: <https://www.youtube.com/watch?v=la233ZxzYoM&t=430s>
11. Клади, люди, метадон: кілька історій про наркотики URL: <https://hromadske.ua/posts/kladi-lyudi-metadon-kilka-istorij-pro-narkotiki> (дата звернення 06.12.2019).

12. Таємниця «Габсбурзької щелепи». URL: https://tsn.ua/nauka_it/taemnicya-gabsburzkoji-schelepi-yak-200-rokiv-incestiv-znischilidynastiyyu-yevropeyskih-monarhiv-1453476.html.
13. Шоу “#@)€?§0 з Майклом Щуром” #8 URL: [https://rapsodos.ru/watch/@\)€§0-3%20Майклом-Щуром-8-\(2-сезон\)-with-eng-subst/](https://rapsodos.ru/watch/@)€§0-3%20Майклом-Щуром-8-(2-сезон)-with-eng-subst/)
14. Шоу ЩЕ з Максом Щербиною URL: <https://www.google.com/search?q=14.%09Шоу+ЩЕ+з+Максом+Щербиною+&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab>.
15. Шоу “#@)€?§0 з Майклом Щуром” № 11 URL: [https://rapsodos.ru/watch/@\)€§0-3-Майклом-Щуром-11-\(2-сезон\)-with-english-subst/](https://rapsodos.ru/watch/@)€§0-3-Майклом-Щуром-11-(2-сезон)-with-english-subst/)
16. Шоу 16+ з Микитою Потураєвим URL: <https://www.google.com/search?q=16.%09Шоу+16%2B+з+Микитою+Потураєвим+&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab>.
17. How a divided left is losing the battle on abortion URL: <https://www.google.com/search?q=17.%09How+a+divided+left+is+losing+the+battle+on+abortion+ml&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab>.
18. F.B.I. Agent Testifies That He Sent Questions for C.I.A. Detainees URL: <https://www.nytimes.com/2019/09/19/us/politics/fbi-cia-torture.html>.
19. The Graham Norton Show Series 26: Episode 7 URL: <https://www.google.com/search?q=19.%09The+Graham+Norton+Show+Series+26%3A+Episode+7+&ie=utf-8&oe=utf-8&client=firefox-b-ab>.

Sovyetna A., Lisun O. Euphemisms in mass media

Summary. The article is devoted to structural-semantic analysis and studying of functional features of euphemisms of Ukrainian and English languages in mass media.

Based on the classification of V.B. Velykoroda and V.P. Moskvina were singled out ways to create euphemisms,

namely meiosis, antonomasia, lithot, foreign language borrowing, generalization, metonymy. Empirical methods: selection method, observation, comparison, linguistic methods: semantic analysis, context analysis were used. A study based on 90 euphemisms showed that almost 40% of the material was created using meiosis, the least common group was the euphemism group created by generalization. In the second place is the metonymy that underlies the semantic shift, which promotes the use of this technique as a creation of euphemisms. In the third place in terms of frequency are words of foreign origin, more commonly used in the Ukrainian media. In the fourth place, antonomasies are used equally in both Ukrainian and English media. Thematic classification is quite broad, it includes such areas as: **Man and his perception:** human anatomy and physiology, illness, death, sexual life, family relations, human appearance, age, defects. **The structure of society and the relationship within it:** racial, cultural, religious discrimination, euphemisms that replace the taboo in religion and culture, work and work environment, social phenomena, economic sphere. **Power and Politics:** the activities of the authorities, politics and diplomacy. In the Ukrainian media nowadays they tend to be more inclined towards the authorities and politicians; in the English media the tendency is somewhat different; in the classification of euphemistic functions were taken: concealing, cooperative, rhetorical, preventive, conspiratorial, distortive. It has been found that the concealing function is most widespread in both Ukrainian and English media.

Key words: euphemism, antonomasia, generalization, meiosis, borrowing of foreign words.